Roczny plan pracy z historii dla klasy 5 szkoły podstawowej do programu nauczania „Wczoraj i dziś”
Wymagania na poszczególne oceny
* Gwiazdką oznaczono tematy dodatkowe (nieobowiązkowe) z podstawy programowej

Temat lekcji	Zagadnienia	Wymagania na poszczególne oceny				
		dopuszczająca	**dostateczna**	**dobra**	**bardzo dobra**	**celująca**
Rozdział 1. Pierwsze cywilizacje						
1. Życie pierwszych ludzi	• pochodzenie człowieka • różnice między koczowniczym a osiadłym trybem życia • życie człowieka pierwotnego • epoka kamienia, epoka brązu, epoka żelaza • początki rolnictwa i udomowienie zwierząt • dawne i współczesne sposoby wytapiania żelaza • terminy: *pięściak*, *hodowla*, *koczowniczy tryb życia*, *osiadły tryb życia*, *rewolucja neolityczna*, *epoka kamienia*, *epoka brązu*, *epoka żelaza*	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *koczowniczy i osiadły tryb życia*, *pięściak* – opisuje różnice między człowiekiem pierwotnym a współczesnym – potrafi wyjaśnić, jakie korzyści daje człowiekowi umiejętność uprawy ziemi i hodowli zwierząt – wyjaśnia, dlaczego narzędzia metalowe są lepsze od kamiennych	– poprawnie posługuje się terminami: *pięściak*, *hodowla*, *koczowniczy tryb życia*, *osiadły tryb życia*, *rewolucja neolityczna*, *epoka kamienia*, *epoka brązu*, *epoka żelaza* – przedstawia, skąd wywodzą się praludzie – opisuje życie ludzi pierwotnych – charakteryzuje epoki kamienia, brązu i żelaza – wyjaśnia znaczenie nabycia umiejętności wskrzeszania ognia przez człowieka	– porównuje koczowniczy tryb życia z osiadłym – wyjaśnia, na czym polegała rewolucja neolityczna – przedstawia dawne i współczesne sposoby wytapiania żelaza	– wskazuje umiejętności, których nabycie umożliwiło ludziom przejście na osiadły tryb życia – wyjaśnia skutki rewolucji neolitycznej – wskazuje szlaki, którymi ludność zasiedliła różne kontynenty	– wyjaśnia pojęcie ewolucji – charakteryzuje kierunki ewolucji człowieka – porównuje poziom cywilizacyjny ludzi w różnych epokach
2. Miasta-państwa Mezopotamii	• Mezopotamia jako kolebka cywilizacji • znaczenie wielkich rzek dla rozwoju najstarszych cywilizacji • osiągnięcia cywilizacyjne mieszkańców	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *cywilizacja*, *kanał nawadniający*, *kodeks* – wyjaśnia, jaką funkcję mogą pełnić rzeki w życiu człowieka	– poprawnie posługuje się terminami: *cywilizacja*, *Mezopotamia*, *Bliski Wschód*, *Babilonia*, *Sumerowie*, *kanał nawadniający*, *kodeks*, *pismo klinowe*, *zikkurat*, *podatki*	– opisuje rolę wielkich rzek w rozwoju rolnictwa, handlu i komunikacji – charakteryzuje i podaje przykłady państw-miast z terenu Mezopotamii	– objaśnia różnicę między prawem zwyczajowym a skodyfikowanym – tłumaczy, w jaki sposób powstawały pierwsze państwa	– przedstawia kraje leżące obecnie na obszarze dawnej Mezopotamii – wymienia współczesne przedmioty, których powstanie było

	Mezopotamii • powstanie pierwszych państw • zajęcia różnych grup społecznych • Kodeks Hammurabiego • terminy: *cywilizacja*, *Mezopotamia*, *Bliski Wschód*, *Babilonia*, *Sumerowie*, *kanał nawadniający*, *kodeks*, *pismo klinowe*, *zikkurat*, *podatki*	– wskazuje na mapie: obszar Mezopotamii – wyjaśnia zasadę *oko za oko, ząb za ząb*	– samodzielnie wskazuje na mapie: obszar Mezopotamii, Tygrys, Eufrat, Ur, Babilon – wymienia najważniejsze osiągnięcia cywilizacyjne ludów starożytnej Mezopotamii	– wyjaśnia znaczenie kodyfikacji prawa w życiu społecznym		możliwe dzięki osiągnięciom ludów Mezopotamii
3. W Egipcie faraonów	• Egipt jako przykład starożytnej cywilizacji • Egipt darem Nilu • osiągnięcia cywilizacji egipskiej • struktura społeczna • wierzenia Egipcjan jako przykład religii politeistycznej • terminy: *faraon*, *politeizm*, *piramidy*, *hieroglify*, *mumifikacja*, *sarkofag*	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *piramida*, *faraon* – wskazuje na mapie: Egipt oraz Nil – opisuje wygląd piramid – porównuje wygląd hieroglifów i pisma współczesnego	– poprawnie posługuje się terminami: *faraon*, *politeizm*, *piramidy*, *hieroglify*, *mumifikacja*, *sarkofag* – wymienia najważniejsze osiągnięcia cywilizacji egipskiej – opisuje zakres władzy faraona	– wyjaśnia rolę Nilu w rozwoju cywilizacji egipskiej – przedstawia strukturę społeczną Egiptu – podaje przykłady bogów i charakteryzuje wierzenia Egipcjan	– wyjaśnia powiązania między wierzeniami Egipcjan a ich osiągnięciami w dziedzinie budownictwa i medycyny – opisuje, w jaki sposób wznoszono piramidy	– opisuje etapy pochówku faraonów – charakteryzuje najbardziej znane przykłady sztuki egipskiej (Sfinks, Dolina Królów, grobowiec Tutenchamona, popiersie Neferetiti), piramidy w Gizie, świątynia Abu Simbel
4. W starożytnym Izraelu	• judaizm jako przykład religii monoteistycznej • biblijne dzieje Izraelitów • Dekalog i Tora • postaci biblijne: Abraham, Mojżesz, Dawid, Salomon • terminy: *judaizm*, *Tora*, *Jahwe*, *Dekalog*, *Mesjasz*, *synagoga*,	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *Tora*, *Żydzi*, *Dekalog* – wyjaśnia, o czym opowiada Biblia – wymienia najważniejsze postaci biblijne związane z dziejami Żydów	– poprawnie posługuje się terminami: *judaizm*, *Tora*, *Jahwe*, *Dekalog*, *Mesjasz*, *synagoga*, *Mesjasz*, *Ziemia Obiecana*, *Arka Przymierza*, *monoteizm*, *plemię*, *Palestyna*, *prorok, Świątynia Jerozolimska* – wskazuje na mapie: Palestynę, Jerozolimę – wyjaśnia różnicę	– opisuje główne etapy historii Izraelitów – charakteryzuje judaizm – porównuje wierzenia Egiptu oraz Izraela	– charakteryzuje dokonania najważniejszych przywódców religijnych i politycznych Izraela (Abraham, Mojżesz, Dawid, Salomon) – wskazuje na podobieństwa i różnice pomiędzy judaizmem a chrześcijaństwem	– wyjaśnia terminy: *synagoga*, *rabin* – podaje przykład synagogi we współczesnej Polsce

	Mesjasz, *Ziemia Obiecana*, *Arka Przymierza*, *monoteizm*, *plemię*, *Palestyna*, *prorok*, *Świątynia Jerozolimska*		pomiędzy politeizmem a monoteizmem			
5. Cywilizacje Indii i Chin	• osiągnięcia cywilizacyjne Dalekiego Wschodu • system kastowy w Indiach • cywilizacja Doliny Indusu • terminy: *Daleki Wschód*, *Ariowie*, *kasta*, *hinduizm*, *Wielki Mur Chiński*, *Jedwabny Szlak*	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *Daleki Wschód*, *Wielki Mur Chiński* – wskazuje na mapie: Indie, Chiny – przy pomocy nauczyciele wyjaśnia, dlaczego jedwab i porcelana były towarami poszukiwanymi na Zachodzie	– poprawnie posługuje się terminami: *Daleki Wschód*, *Ariowie*, *kasta*, *hinduizm*, *Wielki Mur Chiński*, *Jedwabny Szlak* – wymienia osiągnięcia cywilizacji doliny Indusu – wymienia osiągnięcia cywilizacji chińskiej – wyjaśnia, kiedy narodziło się cesarstwo chińskie	– opisuje system kastowy w Indiach – charakteryzuje wierzenia hinduistyczne	– charakteryzuje rolę Jedwabnego Szlaku w kontaktach między Wschodem a Zachodem – przedstawia terakotową armię jako zabytek kultury chińskiej – wymienia i wskazuje na mapie: rzeki: Indus, Huang He, Jangcy	– charakteryzuje buddyzm – opowiada o filozofii Konfucjusza
6. Od hieroglifów do alfabetu	• powstanie pisma i jego znaczenie dla rozwoju cywilizacji • pismo a prehistoria i historia • terminy: *papirus*, *tabliczki gliniane*, *pismo obrazkowe*, *pismo klinowe*, *Fenicjanie*, *pismo alfabetyczne*, *alfabet łaciński*	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *pismo obrazkowe*, *hieroglify*, *alfabet*, *pismo alfabetyczne* – wyjaśnia, do czego służy pismo – charakteryzuje polskie pismo jako przykład pisma alfabetycznego	– poprawnie posługuje się terminami: *papirus*, *tabliczki gliniane*, *pismo obrazkowe*, *pismo klinowe*, *Fenicjanie*, *pismo alfabetyczne, alfabet łaciński* – wyjaśnia, w jaki sposób umiejętność pisania wpłynęła na dalsze osiągnięcia człowieka – porównuje pismo obrazkowe i alfabetyczne – wyjaśnia związek między wynalezieniem pisma a historią i prehistorią – omawia przyczyny wynalezienia pisma	– wskazuje różne przykłady sposobów porozumiewania się między ludźmi i przekazywania doświadczeń – przyporządkowuje różne rodzaje pisma do cywilizacji, które je stworzyły – wymienia przykłady materiałów pisarskich stosowanych w przeszłości	– wyjaśnia, w jaki sposób pismo obrazkowe przekształciło się w klinowe – przedstawia genezę współczesnego pisma polskiego – wyjaśnia, jakie były trudności z odczytywaniem pisma obrazkowego	– podaje przykłady narodów, które posługują się pismem sięgającym tradycją do pisma greckiego oraz do łaciny – opowiada o przykładach alternatywnych języków umownych (alfabet Morse'a, język migowy)

* Tajemnice sprzed wieków – Jak odczytano pismo Egipcjan?	• wyprawa Napoleona do Egiptu • hieroglify – litery czy słowa? • postaci: Jean F. Champollion • terminy: *Kamień z Rosetty*	– przy pomocy nauczyciela wyjaśnia, dlaczego po wielu stuleciach ludzie nie potrafili odczytać hieroglifów	– wyjaśnia, na czym polegały trudności w odczytaniu hieroglifów	– charakteryzuje i przedstawia znaczenie Kamienia z Rosetty – wyjaśnia, jak udało się odczytać hieroglify	– przedstawia postać oraz dokonania Jeana F. Champolliona	– wyjaśnia, jaki był wpływ wyprawy Napoleona do Egiptu oraz odczytania hieroglifów na pojawienie się egiptologii
Rozdział 2. Starożytna Grecja						
1. Demokratyczne Ateny	• warunki naturalne Grecji • życie w greckiej polis • cechy charakterystyczne demokracji ateńskiej • Perykles – najwybitniejszy przywódca demokratycznych Aten • terminy: *Hellada*, *Hellenowie*, *polis*, *demokracja*, *zgromadzenie ludowe*, *akropol*, *agora* • postaci historyczne: Perykles	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *demokracja*, *zgromadzenie ludowe* – przy pomocy nauczyciela opisuje wygląd greckiego polis i życie w nim na przykładzie Aten	– poprawnie posługuje się terminami: *Hellada*, *Hellenowie*, *polis*, *demokracja*, *zgromadzenie ludowe*, *akropol*, *agora* – wskazuje na mapie: Grecję, Ateny – wyjaśnia znaczenie terminu *demokracja* i charakteryzuje demokrację ateńską	– wyjaśnia wpływ warunków naturalnych Grecji na zajęcia ludności oraz sytuację polityczną (podział na polis) – wyjaśnia, kim był Perykles – opisuje, kto posiadał prawa polityczne w Atenach	– wskazuje podobieństwa i różnice między demokracją ateńską a współczesną demokracją parlamentarną	– wyjaśnia, w jaki sposób kultura grecka rozprzestrzeniła się w basenie Morza Śródziemnego
*2. Sparta i wojny z Persami	• ustrój i społeczeństwo starożytnej Sparty • cechy i etapy wychowania spartańskiego • powstanie i rozwój imperium perskiego • wojny grecko-perskie • terminy: *Persowie*, *danina*, *sojusz*, *hoplita*, *falanga*	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *danina*, *sojusz* – przy pomocy nauczyciela przedstawia cele i charakter wychowania spartańskiego	– poprawnie posługuje się terminami: *danina*, *sojusz*, *hoplita*, *falanga* – przedstawia cele i charakter wychowania spartańskiego – wyjaśnia, dlaczego Spartan uważano za najlepszych wojowników greckich – wskazuje na mapie:	– charakteryzuje ustrój i społeczeństwo starożytnej Sparty – posługuje się wyrażeniami: *spartańskie warunki*, *mówić lakonicznie* – wyjaśnia przyczyny i opisuje przebieg wojen grecko-perskich – wskazuje na mapie:	– opisuje, w jaki sposób walczyli starożytni Grecy – wyjaśnia genezę biegów maratońskich – tłumaczy znaczenie zwrotu: *wrócić z tarczą lub na tarczy*	– porównuje ustroje Aten i Sparty – opisuje przebieg bitwy pod Termopilami i ocenia postać króla Leonidasa

	• wydarzenia: bitwa pod Maratonem, bitwa pod Termopilami, bitwa pod Salaminą • postaci historyczne: Dariusz, Kserkses, Leonidas		Spartę, Persję – wyjaśnia, kim byli Dariusz, Kserkses i Leonidas	Maraton, Termopile, Salaminę – zaznacza na osi czasu daty: 490 r. p.n.e., 480 r. p.n.e.		
3. Bogowie i mity	• wierzenia starożytnych Greków • mity greckie • najważniejsi greccy bogowie: Zeus, Hera, Posejdon, Afrodyta, Atena, Hades, Hefajstos, Ares, Apollo, Hermes • Homer i jego dzieła – *Iliada* i *Odyseja* • terminy: *Olimp*, *mity*, *heros*, *Partenon*, *Herakles*, *Achilles*, *Odyseusz*, *wojna trojańska*, *koń trojański* • postać historyczna: Homer	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *mity*, *heros* – przy pomocy nauczyciela charakteryzuje najważniejszych bogów greckich	– poprawnie posługuje się terminami: *Olimp*, *mity*, *heros*, *Partenon*, *Herakles*, *Achilles*, *Odyseusz*, *koń trojański* – przedstawia wierzenia starożytnych Greków – wskazuje na mapie: górę Olimp, Troję – wyjaśnia, kim był Homer	– charakteryzuje najważniejszych bogów greckich: opisuje ich atrybuty i dziedziny życia, którym patronowali – omawia różne mity greckie – przedstawia treść *Iliady* i *Odysei* – wyjaśnia współczesne rozumienie wyrażenia: *koń trojański*	– opisuje wybrane miejsca kultu starożytnych Greków – omawia znaczenie wyroczni w życiu starożytnych Greków	– wyjaśnia nawiązujące do mitologii związki frazeologiczne (frazeologizmy mitologiczne): *objęcia Morfeusza*, *stajnia Augiasza*, *syzyfowa praca*, *męki Tantala*, *nić Ariadny* – opisuje archeologiczne poszukiwania mitycznej Troi
4. Kultura starożytnej Grecji	• wspólne elementy w kulturze greckich polis • najważniejsze dokonania sztuki greckiej • narodziny teatru greckiego • znaczenie filozofii w starożytnej Grecji i najwybitniejsi filozofowie • grecka matematyka i medycyna	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *amfiteatr*, *igrzyska*, *olimpiada*, *stadion* – opisuje rolę sportu w codziennym życiu – przy pomocy nauczyciela opisuje, jak narodził się teatr grecki i jakie było jego znaczenie dla Hellenów	– poprawnie posługuje się terminami: *Wielkie Dionizje*, *amfiteatr*, *tragedia*, *komedia*, *filozofia*, *igrzyska, olimpiada*, *Olimpia*, *stadion*, *pięciobój olimpijski* – wskazuje różne dziedziny kultury i sztuki rozwijane w starożytnej Grecji – opisuje charakter antycznych igrzysk sportowych	– opisuje charakter i cele antycznego teatru – przedstawia dokonania nauki greckiej – objaśnia, czym jest filozofia, i przedstawia jej najwybitniejszych przedstawicieli – wyjaśnia, kim byli: Fidiasz, Myron, Sofokles, Pitagoras, Tales z Miletu, Sokrates, Platon,	– przedstawia współczesną tradycję igrzysk olimpijskich – porównuje igrzyska antyczne ze współczesnymi	– charakteryzuje rolę kultury w życiu społecznym – przybliża postać i dokonania Archimedesa – podaje przykłady wpływu dokonań starożytnych Greków na współczesną kulturę i naukę

	• rola sportu w życiu starożytnych Greków • terminy: *Wielkie Dionizje*, *amfiteatr*, *tragedia*, *komedia*, *filozofia*, *igrzyska*, *olimpiada*, *Olimpia*, *stadion*, *pięciobój olimpijski* • postaci historyczne: Fidiasz, Myron, Ajschylos, Sofokles, Eurypides, Arystofanes, Sokrates, Platon, Arystoteles, Hipokrates, Pitagoras, Tales z Miletu			Arystoteles – zaznacza na osi czasu datę: 776 r. p.n.e.		
*5. Imperium Aleksandra Wielkiego	• podboje Aleksandra Wielkiego • wojna z Persją (bitwy nad rzeczką Granik, pod Issos i pod Gaugamelą) • wyprawa Aleksandra do Indii • kulturowe skutki podbojów Aleksandra Wielkiego • terminy: *imperium*, *falanga macedońska*, *węzeł gordyjski*, *hellenizacja*, *kultura hellenistyczna* • postaci historyczne: Filip II, Aleksander Macedoński (Wielki)	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminem: *imperium* – uzasadnia, dlaczego Aleksandra nazwano „Wielkim” – określa, na jakim obszarze toczyły się opisywane wydarzenia	– poprawnie posługuje się terminami: *imperium*, *węzeł gordyjski*, *hellenizacja* – wskazuje na mapie: Macedonię, Persję, Indie i Aleksandrię w Egipcie – opisuje przebieg kampanii perskiej Aleksandra Macedońskiego – opisuje dokonania Filipa II i Aleksandra Macedońskiego (Wielkiego)	– wyjaśnia charakter kultury hellenistycznej – przedstawia skutki podbojów Aleksandra – zaznacza na osi czasu daty: 333 r. p.n.e., 331 r. p.n.e. – posługuje się terminami: *falanga macedońska*, *kultura hellenistyczna*	– omawia znaczenie Biblioteki Aleksandryjskiej – charakteryzuje sposób walki wojsk Aleksandra Macedońskiego	– przedstawia siedem cudów świata – wymienia państwa, które leżą dziś na terenach podbitych przez Aleksandra Wielkiego

* Tajemnice sprzed wieków – Jak wyglądała latarnia morska na Faros?	• siedem cudów świata • konstrukcja latarni morskiej na Faros	– wyjaśnia, dlaczego w przeszłości ludzie mieli problem ze wznoszeniem wysokich budowli	– przedstawia, w jaki sposób działała latarnia w starożytności	– opisuje losy latarni na Faros	– charakteryzuje siedem cudów świata	– omawia inny wybrany obiekt z listy siedmiu cudów świata starożytnego
Rozdział III. Starożytny Rzym						
1. Ustrój starożytnego Rzymu	• legendarne początki państwa rzymskiego • zasady ustrojowe republiki rzymskiej • społeczeństwo starożytnego Rzymu • dokonania Gajusza Juliusza Cezara • upadek republiki • powstanie cesarstwa rzymskiego • terminy: *Italia*, *monarchia*, *republika*, *senat*, *patrycjusze*, *plebejusze*, *konsulowie*, *pretorzy*, *kwestorzy*, *trybun ludowy*, *dyktator*, *cesarz* • postaci legendarne i historyczne: Romulus i Remus, Gajusz Juliusz Cezar, Oktawian August	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *dyktator*, *cesarz* – wskazuje na mapie: Rzym – przy pomocy nauczyciela wyjaśnia, dlaczego symbolem Rzymu została wilczyca	– poprawnie posługuje się terminami: *Italia*, *monarchia*, *republika*, *senat*, *patrycjusze*, *plebejusze*, *konsulowie*, *pretorzy*, *kwestorzy*, *trybun ludowy*, *dyktator*, *cesarz* – przedstawia legendarne początki Rzymu – wskazuje na mapie: Półwysep Apeniński – omawia dokonania Gajusza Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta	– charakteryzuje ustrój republiki rzymskiej i jej główne organy władzy – przedstawia kompetencje najważniejszych urzędów republikańskich – opisuje konflikt społeczny między patrycjuszami a plebejuszami – zaznacza na osi czasu daty: 753 r. p.n.e., 44 r. p.n.e.	– omawia przyczyny oraz okoliczności upadku republiki rzymskiej – porównuje ustroje demokracji ateńskiej i republiki rzymskiej	– wyjaśnia różnice w rozumieniu terminu *republika* przez Rzymian i współcześnie – przedstawia funkcje pełnione przez senat w ustroju współczesnej Polski
2. Imperium Rzymskie	• podboje rzymskie • Imperium Rzymskie i jego prowincje • organizacja armii rzymskiej • podział cesarstwa • upadek cesarstwa zachodniorzymskiego • terminy: *Kartagina*,	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *prowincja*, *legiony*, *plemiona barbarzyńskie*, *wielka wędrówka ludów* – przedstawia wygląd i uzbrojenie rzymskiego legionisty	– poprawnie posługuje się terminami: *prowincja*, *legiony*, *romanizacja*, *plemiona barbarzyńskie*, *Germanie*, *Hunowie*, *wielka wędrówka ludów* – wymienia główne prowincje Imperium Rzymskiego	– opisuje przyczyny podziału cesarstwa na wschodnie i zachodnie – opisuje okoliczności upadku cesarstwa zachodniego – zaznacza na osi czasu daty: 395 r. n.e., 476 r. n.e.	– wymienia korzyści oraz zagrożenia funkcjonowania państwa o rozległym terytorium – wyjaśnia wpływ kultury rzymskiej na podbite ludy	– przedstawia postać Hannibala i wojny punickie – pokazuje przykłady romanizacji we współczesnej Europie – przybliża postaci wodzów barbarzyńskich Attyli oraz Odoakera

	prowincja, *limes*, *legiony*, *legioniści*, *Imperium Rzymskie*, *pax Romana*, *romanizacja*, *barbarzyńcy*, *Germanie*, *Konstantynopol*, *Hunowie*, *wielka wędrówka ludów*		– wskazuje na mapie: Kartaginę, granice Imperium Rzymskiego w II w. n.e., Konstantynopol – omawia etapy powstawania Imperium Rzymskiego	– zna postać cesarza Konstantyna Wielkiego		
3. Życie w Wiecznym Mieście	• Rzym jako stolica imperium i Wieczne Miasto • życie codzienne i rozrywki w Rzymie • podział społeczeństwa rzymskiego • wierzenia religijne Rzymian i najważniejsze bóstwa • terminy: *bazylika*, *Forum Romanum*, *termy*, *amfiteatr*, *gladiatorzy*, *patrycjusze*, *plebs*, *niewolnicy*, *westalki*	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *amfiteatr*, *gladiatorzy*, *niewolnicy* – przy pomocy nauczyciela przedstawia warunki życia oraz rozrywki dawnych mieszkańców Rzymu – omawia wierzenia Rzymian i wpływ, jaki wywarła na nie religia Greków	– poprawnie posługuje się terminami: *bazylika*, *Forum Romanum*, *termy*, *amfiteatr*, *gladiatorzy*, *patrycjusze*, *plebs*, *niewolnicy*, *westalki* – wymienia najważniejsze bóstwa czczone przez Rzymian i określa, jakimi dziedzinami życia się opiekowały – charakteryzuje różne grupy społeczeństwa rzymskiego	– wyjaśnia, dlaczego Rzym był nazywany Wiecznym Miastem – opisuje, jakie funkcje pełniło Forum Romanum – wymienia greckie odpowiedniki najważniejszych rzymskich bóstw	– wyjaśnia, dlaczego cesarze rzymscy starali się kierować zawołaniem ludu: *chleba i igrzysk!*	– przedstawia pozostałości Pompejów i Herkulanum jako źródła wiedzy o życiu codziennym w starożytności
4. Dokonania starożytnych Rzymian	• Rzymianie jako wielcy budowniczowie • kultura i sztuka starożytnego Rzymu jako kontynuacja dokonań antycznych Greków • prawo rzymskie i jego znaczenie dla funkcjonowania państwa • najważniejsze budowle w starożytnym Rzymie • terminy: *kopuła*, *akwedukt*, *łuk triumfalny*, *Circus*	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *łuk triumfalny*, *Circus Maximus*, *Koloseum*, *kodeks*	– poprawnie posługuje się terminami: *kopuła*, *akwedukt*, *łuk triumfalny*, *Circus Maximus*, *Koloseum*, *Panteon*, *kodeks*, *Prawo XII tablic*, *Kodeks Justyniana* – wyjaśnia powiedzenie: *Wszystkie drogi prowadzą do Rzymu*	– uzasadnia i ocenia twierdzenie, że Rzymianie potrafili czerpać z dorobku kulturowego podbitych ludów – omawia najwybitniejsze dzieła sztuki i architektury rzymskiej – wyjaśnia rolę praw i przepisów w funkcjonowaniu państwa na przykładzie Rzymu	– wyjaśnia, dlaczego dobra sieć drogowa jest ważna dla funkcjonowania każdego państwa	– opisuje wpływ prawa rzymskiego na współczesne prawo europejskie – ocenia, które z dokonań Rzymian uważa za najwybitniejsze, i uzasadnia swoją odpowiedź

	Maximus, *Koloseum*, *Panteon*, *kodeks*, *Prawo XII tablic*, *Kodeks Justyniana* • postaci historyczne: Wergiliusz, Horacy			– omawia dokonania Wergiliusza i Horacego		
5. Początki chrześcijaństwa	• Jezus z Nazaretu jako twórca nowej religii monoteistycznej • przyczyny prześladowania chrześcijan w starożytnym Rzymie • rola świętych Pawła i Piotra w rozwoju chrześcijaństwa • Edykt mediolański i zakończenie prześladowań chrześcijan w cesarstwie • terminy: *Mesjasz*, *chrześcijaństwo*, *apostołowie*, *biskupi*, *papież*, *Biblia − Stary i Nowy Testament*, *Edykt mediolański* • postaci historyczne: Jezus z Nazaretu, święty Piotr, święty Paweł z Tarsu, Konstantyn Wielki	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *apostołowie*, *Jezus z Nazaretu*, *biskupi*, *papież*, *Biblia − Stary i Nowy Testament*	– poprawnie posługuje się terminami: *Mesjasz*, *chrześcijaństwo*, *apostołowie*, *biskupi*, *papież*, *Biblia − Stary i Nowy Testament*, *Edykt mediolański* – charakteryzuje działalność apostołów po ukrzyżowaniu Jezusa – wskazuje na mapie: Palestynę, Jerozolimę, Mediolan – omawia nauki Jezusa z Nazaretu oraz dokonania świętego Piotra, świętego Pawła z Tarsu i Konstantyna Wielkiego	– wyjaśnia, czym różni się chrześcijaństwo od judaizmu – wyjaśnia, dlaczego władze rzymskie odnosiły się wrogo do chrześcijaństwa – wyjaśnia znaczenie Edyktu mediolańskiego dla rozwoju chrześcijaństwa – zaznacza na osi czasu daty: 33 r. n.e., 313 r. n.e.	– opisuje najstarsze symbole chrześcijańskie – wyjaśnia związki między judaizmem a chrześcijaństwem	– przedstawia dzieje wybranego świętego (na przykład swojego patrona)
* Tajemnice sprzed wieków – Bursztynowy szlak	• rola szlaków handlowych w starożytności • bursztyn i jego znaczenie dla starożytnych Rzymian • kontakty handlowe	– wskazuje na mapie: przebieg bursztynowego szlaku (Pruszcz Gdański, Kalisz, Brama Morawska) – wyjaśnia, czym jest bursztyn i do czego się go stosuje	– wyjaśnia, dlaczego bursztyn był ceniony przez Rzymian	– wyjaśnia rolę szlaków handlowych	– podaje argumenty za twierdzeniem i przeciw niemu, że miasto Kalisz istniało w starożytności	– opisuje, jakie ludy żyły na ziemiach polskich w okresie funkcjonowania bursztynowego szlaku

	Rzymian z wybrzeżem Bałtyku					
Rozdział IV. Początki średniowiecza						
l. Bizancjum w czasach świetności	• cesarstwo bizantyjskie pod panowaniem Justyniana I Wielkiego • dokonania Justyniana I Wielkiego • Konstantynopol jako Nowy Rzym • tradycja grecka w Bizancjum • osiągnięcia naukowe Bizantyjczyków • upadek Konstantynopola, jego przyczyny i skutki • terminy: *Bizancjum*, *Hagia Sofia*, *ikona*, *freski*, *mozaika* • postaci historyczne: Justynian I Wielki	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *ikona*, *freski*, *mozaika*	– poprawnie posługuje się terminami: *Bizancjum*, *Hagia Sofia*, *ikona*, *freski*, *mozaika* – wskazuje na mapie: Konstantynopol, granice cesarstwa bizantyjskiego w czasach Justyniana I Wielkiego – tłumaczy, dlaczego Konstantynopol zaczęto określać Nowym Rzymem – wyjaśnia znaczenie wyrażenia *bizantyjski przepych*	– wskazuje, jaką rolę w periodyzacji dziejów odegrał upadek cesarstwa zachodniorzymskiego oraz wschodniorzymskiego – charakteryzuje styl bizantyjski w sztuce – podaje przyczyny i skutki upadku cesarstwa bizantyjskiego – zaznacza na osi czasu datę upadku Konstantynopola – 1453 r. – zna posta Justyniana I Wielkiego – omawia dokonania Justyniana I Wielkiego	– wyjaśnia, w jaki sposób położenie geograficzne wpłynęło na bogactwo Konstantynopola – uzasadnia twierdzenie, że Bizancjum połączyło w nauce tradycję zachodniorzymską i grecką – wyjaśnia, jakie znaczenie dla państwa ma kodyfikacja praw	– wyjaśnia, jaki wpływ na chrześcijaństwo miał podział Rzymu na część zachodnią i wschodnią – opisuje, jakie zmiany w bazylice Hagia Sofia zostały dokonane przez muzułmanów
2. Arabowie i początki islamu	• pochodzenie Arabów • działalność Mahometa i narodziny islamu • religia muzułmańska i jej zasady • dżihad i podboje Arabów • kultura i nauka arabska • terminy: *oaza*, *Czarny Kamień*, *Mekka*, *Medyna*, *islam*, *Allach*, *Koran*, *meczet*, *minaret*,	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *oaza*, *islam*, *Allach*, *Koran*, *meczet* – przy pomocy nauczyciela wskazuje podstawowe różnice między chrześcijaństwem a islamem	– poprawnie posługuje się terminami: *oaza*, *Czarny Kamień*, *Mekka*, *Medyna*, *islam*, *Allach*, *Koran*, *meczet*, *minaret*, *mihrab*, *minbar*, *dżihad*, *kalifowie*, *cyfry arabskie*, *stal damasceńska*, *arabeski* – omawia najważniejsze zasady wiary muzułmanów – wskazuje na mapie: Półwysep Arabski, Mekkę, Medynę oraz imperium arabskie w okresie	– przedstawia postać i działalność Mahometa – omawia osiągnięcia Arabów w dziedzinie kultury i nauki w średniowieczu – charakteryzuje i ocenia stosunek Arabów do ludów podbitych w średniowieczu – zaznacza na osi czasu datę: 622 r.	– wskazuje na podobieństwa i różnice pomiędzy chrześcijaństwem a islamem – podaje przykłady wpływu kultury, nauki i języka arabskiego na Europejczyków	– wyjaśnia, jak zmieniało się nastawienie części muzułmanów do innych kultur w średniowieczu i współcześnie – ocenia potrzebę tolerancji religijnej – wskazuje na podobieństwa i różnice w sposobie postrzegania dziejów i odmierzania czasu między chrześcijaństwem

	mihrab, *minbar*, *dżihad*, *kalifowie*, *cyfry arabskie*, *stal damasceńska*, *arabeski* • postaci historyczne: Mahomet		świetności			a islamem
3. Nowe państwa w Europie	• powstanie państwa Franków • cesarstwo Karola Wielkiego • rozwój kultury i nauki w państwie Karola Wielkiego • traktat w Verdun i jego skutki – nowe państwa w Europie • Rzesza Niemiecka • terminy: *Frankowie*, *dynastia*, *majordom*, *Karolingowie*, *układ w Verdun*, *cesarstwo*, *margrabia*, *marchia*, *możnowładca*, *Rzesza Niemiecka* • postaci historyczne: Chlodwig, Karol Młot, Pepin Mały, Karol Wielki, Otton I	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *dynastia*, *cesarstwo*, *możnowładca* – przy pomocy nauczyciela wyjaśnia, dlaczego Karol otrzymał przydomek „Wielki”	– poprawnie posługuje się terminami: *Frankowie*, *dynastia*, *majordom*, *Karolingowie*, *układ w Verdun*, *cesarstwo*, *margrabia*, *marchia*, *możnowładca*, *Rzesza Niemiecka* – wskazuje na mapie: zasięg terytorialny państwa Franków w czasach Karola Wielkiego, Akwizgran i Rzym	– wyjaśnia, w jaki sposób władzę w państwie Franków przejęła dynastia Karolingów – charakteryzuje rozwój kultury i nauki w czasach Karola Wielkiego – przedstawia postanowienia traktatu w Verdun oraz jego skutki – zaznacza na osi czasu daty: 800 r., 843 r., 962 r. – omawia dokonania: Chlodwiga, Karola Młota, Pepina Małego, Karola Wielkiego i Ottona I	– wyjaśnia, w jaki sposób doszło do utworzenia Rzeszy Niemieckiej – tłumaczy, dlaczego Karol Wielki jest jednym z patronów zjednoczonej Europy	– wyjaśnia skąd pochodzi polskie słowo „król”
4. Konflikt papiestwa z cesarstwem	• wielka schizma wschodnia i jej skutki • spór o inwestyturę między cesarzem a papieżem w XI w. • Canossa jako miejsce pokuty cesarza Henryka IV • konkordat wormacki i jego postanowienia	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *prawosławie*, *ekskomunika*	– poprawnie posługuje się terminami: *dogmaty*, *schizma*, *patriarcha*, *prawosławie*, *ekskomunika*, *inwestytura*, *synod*, *konkordat* – wyjaśnia konsekwencje ekskomuniki cesarza i opisuje ukorzenie się cesarza Henryka IV	– wyjaśnia przyczyny i skutki wielkiej schizmy wschodniej – wyjaśnia, czym są religie, a czym wyznania religijne – przedstawia przebieg sporu pomiędzy cesarzem a papieżem w XI w.	– wyjaśnia, na czym polegał spór o inwestyturę – omawia przykładowe różnice pomiędzy Kościołem katolickim a prawosławnym	– przedstawia okoliczności utworzenia Państwa Kościelnego

	• terminy: *dogmaty*, *schizma*, *patriarcha*, *prawosławie*, *ekskomunika*, *inwestytura*, *synod*, *konkordat* • postaci historyczne: papież Grzegorz VII, cesarz Henryk IV		w Canossie – przedstawia postaci: papieża Grzegorza VI, cesarza Henryka IV	– przedstawia postanowienia konkordatu w Wormacji – zaznacza na osi czasu daty: 1054 r., 1077 r., 1122 r.		
5. Wyprawy krzyżowe	• zajęcie Ziemi Świętej przez Turków • synod w Clermont • krucjaty • utworzenie Królestwa Jerozolimskiego • powstanie zakonów rycerskich: templariuszy, joannitów i Krzyżaków • upadek twierdzy Akka • skutki wypraw krzyżowych • terminy: *Ziemia Święta*, *synod*, *krucjaty*, *krzyżowcy*, *zakony rycerskie* • postaci historyczne: papież Urban II	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *krucjaty*, *krzyżowcy*, *zakony rycerskie* – opisuje wygląd rycerzy zakonnych	– poprawnie posługuje się terminami: *Ziemia Święta*, *synod*, *krucjaty*, *krzyżowcy*, *zakony rycerskie* – wyjaśnia przyczyny ogłoszenia krucjat – wskazuje na mapie: Ziemię Świętą i trasy wybranych krucjat – omawia skutki pierwszej krucjaty	– przedstawia zakony templariuszy, joannitów i Krzyżaków oraz ich zadania – opisuje skutki wypraw krzyżowych – przedstawia posta : Urbana II – zaznacza na osi czasu daty: 1096 r., 1291 r.	– omawia okoliczności zlikwidowania zakonu templariuszy	– przedstawia informacje, które z zakonów rycerskich funkcjonują współcześnie i jaka obecnie jest ich rola – ocenia rolę krucjat w kształtowaniu się relacji między chrześcijanami a muzułmanami

* Tajemnice sprzed wieków – Skarb templariuszy	• zakon templariuszy i jego funkcje po zakończeniu krucjat • wzrost znaczenia i bogactwa templariuszy • przyczyny kasacji zakonu • polskie posiadłości templariuszy	– wyjaśnia, do jakich celów został powołany zakon templariuszy	– przedstawia genezę bogactwa templariuszy – opisuje mit skarbu templariuszy	– przedstawia dzieje templariuszy po upadku Królestwa Jerozolimskiego – opisuje losy ostatniego mistrza zakonu Jakuba de Molay	– przedstawia legendę o św. Graalu	– wskazuje posiadłości zakonu na obszarze dzisiejszej Polski
Rozdział V. Społeczeństwo średniowiecza						
l. System feudalny	• podział na seniorów i wasali • społeczna drabina feudalna • podział społeczeństwa średniowiecznego na stany • terminy: *feudalizm*, *senior*, *wasal*, *lenno*, *hołd lenny*, *stan*, *przywilej*, *suzeren*, *duchowieństwo*, *chłopi*, *szlachta*, *mieszczaństwo*	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *senior*, *wasal*, *hołd lenny*, *przywilej* – przy pomocy nauczyciela wyjaśnia, na czym polegała drabina feudalna	– poprawnie posługuje się terminami: *feudalizm*, *senior*, *wasal*, *lenno*, *hołd lenny*, *stan*, *przywilej*, *suzeren*, *duchowieństwo*, *chłopi*, *szlachta*, *mieszczaństwo* – przedstawia, jak wyglądał hołd lenny – wymienia i charakteryzuje poszczególne stany w społeczeństwie średniowiecznym	– omawia różnice pomiędzy społeczeństwem stanowym a współczesnym – opisuje zależność między seniorem a wasalem	– wyjaśnia, które stany były uprzywilejowane	– wyjaśnia, kim byli w Europie Zachodniej hrabiowie i baronowie
2. Epoka rycerzy	• ideał rycerza i jego obowiązki • od pazia do rycerza • życie codzienne rycerzy • elementy wyposażenia średniowiecznego rycerza • kultura rycerska	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *rycerz*, *herb*, *kopia*, *ostrogi* – opisuje uzbrojenie rycerzy	– poprawnie posługuje się terminami: *rycerz*, *kodeks honorowy*, *paź*, *giermek*, *pasowanie*, *herb*, *kopia*, *ostrogi* – charakteryzuje ideał rycerza średniowiecznego – wyjaśnia, kto mógł zostać rycerzem – opisuje uzbrojenie	– opisuje życie codzienne rycerstwa – przedstawia poszczególne etapy wychowania rycerskiego – opisuje ceremonię pasowania na rycerza	– przedstawia historię najsłynniejszego polskiego rycerza Zawiszy Czarnego z Garbowa	– przedstawia literackie ideały rycerskie: hrabiego Rolanda, króla Artura i rycerzy Okrągłego Stołu

	• elementy wyposażenia średniowiecznego rycerza • terminy: *rycerz*, *kodeks honorowy*, *paź*, *giermek*, *pasowanie*, *herb*, *kopia*, *ostrogi*		rycerskie			
* Tajemnice sprzed wieków – Dlaczego rycerze brali udział w turniejach?	• rola turniejów rycerskich • przebieg turniejów • konsekwencje zwycięstwa i porażki w turnieju • obyczajowość turniejowa	– przy pomocy nauczyciela omawia, z jakimi konsekwencjami wiązała się porażka w turnieju	– przedstawia, w jaki sposób byli nagradzani zwycięzcy turniejów	– wyjaśnia, dlaczego rycerze byli skłonni uczestniczyć w turniejach	– opisuje przebieg turniejów rycerskich	– wyjaśnia, dlaczego współczesna młodzież organizuje się w bractwa rycerskie i kultywuje tradycję rycerską; podaje przykład takiego bractwa
3. Średniowieczne miasto i wieś	• powstanie osad rzemieślniczych i kupieckich • lokacje miast i wsi • samorząd miejski i jego organy • społeczeństwo miejskie • organa samorządu wiejskiego • wygląd średniowiecznego miasta • zajęcia ludności wiejskiej • terminy: *gród*, *osada targowa*, *lokacja*, *zasadźca*, *kupcy*, *rzemieślnicy*, *rynek*, *targi*, *wójt*, *burmistrz*, *rada miejska*, *ława miejska*, *ratusz*, *cech*,	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *kupcy*, *rzemieślnicy*, *rynek*, *targi*, *ratusz*, *pług*, *radło*, *brona* – porównuje życie codzienne mieszkańców średniowiecznych miast i wsi	– poprawnie posługuje się terminami: *gród*, *osada targowa*, *lokacja*, *zasadźca*, *kupcy*, *rzemieślnicy*, *rynek*, *targi*, *wójt*, *burmistrz*, *rada miejska*, *ława miejska*, *ratusz*, *cech*, *sołtys*, *ława wiejska*, *trójpolówka*, *pług*, *radło*, *brona* – opisuje, gdzie i w jaki sposób tworzyły się miasta – charakteryzuje główne zajęcia mieszkańców miast – opisuje życie i obowiązki ludności wiejskiej	– wyjaśnia, na czym polegały lokacje miast i wsi – przedstawia organy samorządu miejskiego – charakteryzuje różne grupy społeczne mieszczan – wyjaśnia, na czym polegała trójpolówka	– opisuje wybrany średniowieczny zabytek mieszczański w Polsce – znajduje i przedstawia informacje o założeniu własnej miejscowości	– przedstawia historie i okoliczności założenia najstarszych miast w regionie

	sołtys, *ława wiejska*, *trójpolówka*, *pług*, *radło*, *brona*					
4. Kościół w średniowieczu	• duchowni w średniowieczu, ich przywileje i obowiązki • religijność doby średniowiecza • średniowieczne zakony: benedyktyni, cystersi, franciszkanie, dominikanie • życie w średniowiecznym klasztorze • średniowieczne szkolnictwo • terminy: *zakon*, *klasztor*, *opat*, *reguła zakonna*, *benedyktyni*, *cystersi*, *skryptoria*, *kopiści*, *franciszkanie*, *dominikanie*, *asceza*, *benedyktyńska praca*, *uniwersytet* • postać historyczna: święty Franciszek z Asyżu	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *zakon*, *klasztor*, *uniwersytet* – przy pomocy nauczyciela omawia życie w średniowiecznym klasztorze i jego organizację – wyjaśnia, czym zajmowali się kopiści	– poprawnie posługuje się terminami: *zakon*, *klasztor*, *opat*, *reguła zakonna*, *benedyktyni*, *cystersi*, *skryptoria*, *kopiści*, *franciszkanie*, *dominikanie*, *asceza*, *benedyktyńska praca*, *uniwersytet* – charakteryzuje stan duchowny w średniowieczu – opisuje różne role, jakie odgrywali duchowni w społeczeństwie średniowiecznym	– przedstawia najważniejsze zakony średniowieczne – wyjaśnia określenie *benedyktyńska praca* – charakteryzuje średniowieczne szkolnictwo – porównuje szkolnictwo średniowieczne i współczesne – przedstawia dokonania świętego Franciszka z Asyżu	– porównuje zakony kontemplacyjne i zakony żebracze – wyjaśnia, jaką funkcję w klasztorze spełniają: refektarz, wirydarz, dormitorium i kapitularz	– znajduje i przedstawia informacje o najstarszych polskich kronikarzach: Gallu Anonimie i Wincentym Kadłubku – opisuje jeden z klasztorów działających w Polsce, wyjaśnia, jakiego zgromadzenia jest siedzibą, i przedstawia w skrócie dzieje tego zgromadzenia
5. Sztuka średniowiecza	• rola sztuki w średniowieczu • znaczenie *biblii pauperum* • styl romański i jego cechy • styl gotycki i jego charakterystyczne elementy • rzeźba i malarstwo	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami*: katedra*, *witraże*, *miniatura* – przy pomocy nauczyciela omawia zabytki sztuki średniowiecznej w Polsce – wymienia różne dziedziny sztuki	– poprawnie posługuje się terminami: *biblia pauperum*, *katedra*, *styl romański*, *styl gotycki*, *portal*, *sklepienie*, *witraże*, *łuki oporowe*, *apsyda*, *rozeta*, *przypory*, *miniatura*, *inicjał* – wyjaśnia, czym była i jakie zadania spełniała	– charakteryzuje styl romański – omawia cechy stylu gotyckiego	– porównuje styl gotycki i romański – przedstawia przykłady rzeźby i malarstwa średniowiecznego	– znajduje i przedstawia informacje o średniowiecznych świątyniach w swoim regionie oraz elementach ich wystroju

	średniowieczne • pismo i miniatury w rękopisach • zabytki średniowieczne w Polsce • terminy: *biblia pauperum*, *styl romański*, *styl gotycki*, *katedra*, *portal*, *sklepienie*, *witraże*, *łuki oporowe*, *apsyda*, *rozeta*, *przypory*, *miniatura*, *inicjał*	średniowiecznej	*biblia pauperum*			
Rozdział VI. Polska pierwszych Piastów						
l. Zanim powstała Polska	• najstarsze osadnictwo na ziemiach polskich w świetle wykopalisk archeologicznych • gród w Biskupinie • Słowianie w Europie i ich kultura • wierzenia dawnych Słowian • pierwsze państwa słowiańskie • plemiona słowiańskie na ziemiach polskich • terminy: *kurhan*, *kamienne kręgi*, *Biskupin*, *wielka wędrówka ludów*, *Słowianie*, *Swaróg*, *Perun*, *Świętowit*, *plemię*, *Państwo Wielkomorawskie*, *Wiślanie*, *Polanie* • postaci historyczne:	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *wielka wędrówka ludów*, *plemię* – przy pomocy nauczyciela opisuje wygląd osady w Biskupinie	– poprawnie posługuje się terminami: *kurhan*, *kamienne kręgi*, *Biskupin*, *wielka wędrówka ludów*, *Słowianie*, *Swaróg*, *Perun*, *Świętowit*, *plemię*, *Państwo Wielkomorawskie*, *Wiślanie*, *Polanie* – przedstawia okoliczności pojawienia się Słowian na ziemiach polskich – charakteryzuje wierzenia Słowian – wskazuje na mapie: rozmieszczenie plemion słowiańskich na ziemiach polskich	– przedstawia najstarsze państwa słowiańskie – wymienia państwa słowiańskie, które przyjęły chrześcijaństwo w obrządku łacińskim, oraz te, które przyjęły je w obrządku greckim – wyjaśnia rolę, jaką w rozwoju państw słowiańskich odegrali święci Cyryl i Metody	– podaje przykłady tradycji pogańskich zachowanych do czasów współczesnych – wyjaśnia, w jaki sposób powstał alfabet słowiański	– wymienia pozostałości bytowania ludów przedsłowiańskich na ziemiach polskich – przedstawia współczesne konsekwencje wynikające dla krajów słowiańskich z przyjęcia chrześcijaństwa w obrządku greckim lub łacińskim

	święty Cyryl i święty Metody					
2. Mieszko I i początki Polski	• rozwój państwa Polan • dynastia Piastów • panowanie Mieszka I • małżeństwo Mieszka z Dobrawą • chrzest Polski i jego skutki • konflikt z margrabią Hodonem i bitwa pod Cedynią • terminy: *książę*, *dynastia*, *Piastowie*, *biskupstwo*, *dyplomacja*, *poganin*, *Dagome iudex* • postaci historyczne: Mieszko I, Dobrawa	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *książę*, *dynastia* – przy pomocy nauczyciela wyjaśnia, skąd pochodzi nazwa „Polska”	– poprawnie posługuje się terminami: *książę*, *dynastia*, *Piastowie*, *biskupstwo*, *dyplomacja*, *poganin*, *Dagome iudex* – wyjaśnia, dlaczego w przeciwieństwie do legendarnych przodków Mieszko I jest uznawany za pierwszego historycznego władcę Polski – opisuje zasługi Mieszka I i Dobrawy – zaznacza na osi czasu daty: 966 r., 972 r. – wskazuje na mapie: Gniezno, Poznań, Wielkopolskę, granice państwa Mieszka I	– przedstawia okoliczności przyjęcia chrztu przez Mieszka I – wyjaśnia skutki chrztu Mieszka I – opisuje stosunki Mieszka I z sąsiadami	– uzasadnia twierdzenie, że przyjęcie chrztu przez Mieszka I należało do najważniejszych wydarzeń w dziejach Polski	– omawia dokument *Dagome iudex* i jego wartość jako źródła historycznego – przedstawia bilans korzyści, jakie mogło przynieść Mieszkowi I przyjęcie chrztu lub pozostanie przy wierzeniach pogańskich
3. Polska Bolesława Chrobrego	• misja biskupa Wojciecha i jej skutki • zjazd gnieźnieński i jego konsekwencje • powstanie niezależnej organizacji na ziemiach polskich • stosunki Bolesława Chrobrego z sąsiadami • koronacja Bolesława Chrobrego na króla Polski i jej znaczenie • terminy: *relikwie*, *zjazd gnieźnieński*, *arcybiskupstwo*, *Milsko*, *Łużyce*, *Grody Czerwieńskie*, *koronacja*	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *arcybiskupstwo*, *koronacja* – przy pomocy nauczyciela wyjaśnia znaczenie koronacji Bolesława Chrobrego	– poprawnie posługuje się terminami: *relikwie*, *zjazd gnieźnieński*, *arcybiskupstwo*, *Milsko*, *Łużyce*, *Grody Czerwieńskie*, *koronacja* – opisuje misję świętego Wojciecha do pogańskich Prusów – wskazuje na mapie: granice państwa Bolesława Chrobrego na początku jego panowania oraz ziemie przez niego podbite – omawia rolę, jaką w dziejach Polski odegrali: Bolesław Chrobry, biskup Wojciech, cesarz Otton III	– przedstawia przebieg i znaczenie zjazdu w Gnieźnie – opisuje wojny prowadzone przez Chrobrego z sąsiadami	– wyjaśnia znaczenie utworzenia niezależnego Kościoła w państwie polskim – opisuje Drzwi Gnieźnieńskie jako przykład źródła ikonograficznego z najstarszych dziejów Polski	– wskazuje pozytywne i negatywne skutki polityki prowadzonej przez Bolesława Chrobrego

	• postaci historyczne: Bolesław Chrobry, biskup Wojciech, cesarz Otton III		– zaznacza na osi czasu daty: 1000 r., 1025 r.			
4. Kryzys i odbudowa państwa polskiego	• kryzys państwa polskiego po śmierci Bolesława Chrobrego • panowanie Mieszka II • reformy Kazimierza Odnowiciela • Kraków stolicą państwa • polityka zagraniczna Bolesława Śmiałego • koronacja Bolesława Śmiałego • konflikt króla z biskupem Stanisławem i jego skutki • terminy: *insygnia królewskie* • postaci historyczne: Mieszko II, Kazimierz Odnowiciel, Bolesław Śmiały, biskup Stanisław	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminem: *insygnia królewskie* – przy pomocy nauczyciela wyjaśnia, dlaczego księcia Kazimierza nazwano „Odnowicielem”	– poprawnie posługuje się terminem: *insygnia królewskie* – wyjaśnia, dlaczego księcia Kazimierza nazwano „Odnowicielem” – wskazuje na mapie: ziemie polskie pod panowaniem Kazimierza Odnowiciela – omawia działalność: Mieszka II, Bezpryma, Kazimierza Odnowiciela, Bolesława Śmiałego i biskupa Stanisława – zaznacza na osi czasu datę: 1076 r.	– opisuje sytuację państwa polskiego po śmierci Bolesława Chrobrego – ocenia postawę Bezpryma – przedstawia skutki kryzysu państwa polskiego – charakteryzuje rządy Bolesława Śmiałego	– opisuje sytuację międzynarodową w okresie rządów Bolesława Śmiałego – wyjaśnia przyczyny i skutki sporu króla z biskupem Stanisławem	– wyjaśnia przyczyny kryzysu państwa wczesnopiastowskiego – ocenia dokonania Mieszka II, Kazimierza Odnowiciela i Bolesława Śmiałego
5. Rządy Bolesława Krzywoustego	• rządy Władysława Hermana i Sieciecha • podział władzy między synów Władysława Hermana • bratobójcza wojna między Bolesławem i Zbigniewem • najazd niemiecki na ziemie polskie i obrona Głogowa	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *senior i juniorzy*, *zasada senioratu*	– poprawnie posługuje się terminami: *palatyn (wojewoda)*, *testament*, *zasada senioratu*, *senior i juniorzy* – wskazuje na mapie: państwo Bolesława Krzywoustego – opisuje postaci: Władysława Hermana, Sieciecha, Bolesława	– opisuje rządy Władysława Hermana i rolę Sieciecha w jego państwie – przedstawia przebieg konfliktu między Bolesławem a Zbigniewem – opisuje niemiecki najazd w 1109 r. i obronę Głogowa	– ocenia postawę Bolesława wobec brata – wyjaśnia zasadę senioratu – wyjaśnia, jakie skutki dla państwa mogą mieć wewnętrzne spory o tron	– przedstawia postać Galla Anonima – wyjaśnia znaczenie dostępu państwa do morza – ocenia szanse i zagrożenia wynikające z wprowadzenia zasady senioratu

	• podbój Pomorza przez Bolesława Krzywoustego • testament Krzywoustego i jego założenia • terminy: *palatyn (wojewoda)*, *testament*, *zasada senioratu*, *senior i juniorzy* • postaci historyczne: Władysław Herman, Sieciech, Zbigniew, Bolesław Krzywousty		Krzywoustego i Zbigniewa – zaznacza na osi czasu daty: 1109 r. i 1138 r.	– przedstawia sukcesy Krzywoustego w walkach z Pomorzanami – omawia przyczyny ogłoszenia testamentu Krzywoustego		
6. Społeczeństwo w czasach pierwszych Piastów	• grody i ich funkcje • życie w grodzie i na podgrodziu • sposoby uprawy roli na ziemiach polskich • podział społeczeństwa w państwie pierwszych Piastów • zakres władzy panującego • powinności poddanych wobec władcy • powstanie rycerstwa w Polsce • terminy: *metoda żarowa*, *gród*, *podgrodzie*, *prawo książęce*, *danina*, *posługi*, *osada służebna*, *wojowie*, *drużyna książęca*	– posługuje się terminami: *gród*, *podgrodzie*, *danina*, *posługi* – przedstawia wygląd i budowę średniowiecznego grodu – opisuje sposoby pozyskiwania ziemi uprawnej i jej uprawiania	– poprawnie posługuje się terminami: *gród*, *podgrodzie*, *prawo książęce*, *danina*, *posługi*, *osada służebna* – charakteryzuje grupy ludności w państwie wczesnopiastowskim – omawia zakres władzy panującego w państwie pierwszych Piastów	– przedstawia charakter drużyny książęcej – wyjaśnia powinności ludności względem władcy	– wyjaśnia, czym się różnił wojownik drużyny od rycerza	– wskazuje przykłady nazw miejscowości, które mogły w średniowieczu pełnić funkcję osad służebnych

* Tajemnice sprzed wieków – Kto spisywał dzieje Polski?	• źródła historyczne dotyczące początków państwa polskiego • obiektywizm i prawda historyczna	– wymienia nazwy źródeł historycznych dotyczących dziejów państwa polskiego za panowania pierwszych Piastów – tłumaczy konieczność weryfikacji prawdziwości źródeł historycznych	– przedstawia dokonania postaci: Galla Anonima i Wincentego Kadłubka	– omawia teorie dotyczące pochodzenia Galla Anonima – wymienia przyczyny powstania kronik	– określa ramy chronologiczne wydarzeń opisanych w kronikach Galla Anonima i Wincentego Kadłubka	– przedstawia przykład innej średniowiecznej kroniki polskiej
Rozdział VII. Polska w XIII–XV wieku						
l. Rozbicie dzielnicowe	• walki wewnętrzne między książętami piastowskimi o prymat w Polsce • utrwalenie rozbicia dzielnicowego • osłabienie Polski na arenie międzynarodowej • sprowadzenie Krzyżaków do Polski • najazdy Mongołów i bitwa pod Legnicą • przemiany społeczne i gospodarcze w okresie rozbicia dzielnicowego • terminy: *rozbicie dzielnicowe*, *dzielnica senioralna*, *Tatarzy*, *osadnictwo*, *kolonizacja*, *trójpolówka* • postaci historyczne: Władysław Wygnaniec, Leszek Biały, Konrad Mazowiecki, Henryk Pobożny	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *rozbicie dzielnicowe*, *dzielnica senioralna*, *Tatarzy* – przy pomocy nauczyciela wyjaśnia, jakie były przyczyny wewnętrznych walk między książętami piastowskimi	– poprawnie posługuje się terminami: rozbicie *dzielnicowe*, *dzielnica senioralna*, *Tatarzy*, *osadnictwo*, *kolonizacja*, *trójpolówka* – charakteryzuje państwo polskie podczas rozbicia dzielnicowego – wskazuje na mapie: podział państwa na różne dzielnice oraz ziemie utracone w okresie rozbicia dzielnicowego – omawia postaci: Władysława Wygnańca, Leszka Białego, Konrada Mazowieckiego, Henryka Pobożnego – zaznacza na osi czasu daty: 1226 r., 1227 r., 1241 r.	– opisuje okoliczności sprowadzenia zakonu krzyżackiego do Polski oraz konsekwencje tego wydarzenia – omawia skutki rozbicia dzielnicowego – opisuje kolonizację na ziemiach polskich	– przedstawia historię zakonu krzyżackiego – wyjaśnia, dlaczego książęta dzielnicowi często nadawali przywileje oraz ziemię rycerstwu i duchowieństwu	– charakteryzuje sposób walki Mongołów – przedstawia dynastię panującą na Pomorzu Gdańskim w okresie rozbicia dzielnicowego

2. Zjednoczenie Polski	• koronacja i śmierć Przemysła II • panowanie Wacława II • rola arcybiskupów gnieźnieńskich i jednolitej organizacji kościelnej w zjednoczeniu dzielnic polskich • przejęcie władzy przez Władysława Łokietka i jego koronacja • rządy Władysława Łokietka • konflikt Łokietka z Krzyżakami i bitwa pod Płowcami • terminy: *starosta*, *Szczerbiec* • postaci historyczne: Przemysł II, arcybiskup Jakub Świnka, Wacław II, Władysław Łokietek	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *starosta*, *Szczerbiec*	– poprawnie posługuje się terminami: *starosta*, *Szczerbiec* – wskazuje na mapie: granice państwa polskiego za panowania Władysława Łokietka, ziemie utracone na rzecz Krzyżaków – omawia postaci: Przemysła II, arcybiskupa Jakuba Świnki, Wacława II, Władysława Łokietka – zaznacza na osi czasu daty: 1295 r., 1309 r., 1320 r., 1331 r.	– przedstawia próby zjednoczenia Polski przez książąt śląskich oraz Przemysła II – opisuje, w jakich okolicznościach Władysław Łokietek utracił Pomorze Gdańskie – przedstawia działania Władysława Łokietka na rzecz zjednoczenia kraju – opisuje przebieg konfliktu Władysława Łokietka z Krzyżakami	– wyjaśnia, jaką rolę w zjednoczeniu kraju odegrał Kościół katolicki	– przedstawia wyobrażenie na temat świętego Stanisława jako patrona zjednoczenia kraju
3. Czasy Kazimierza Wielkiego	• polityka dyplomacji Kazimierza Wielkiego • pokój z zakonem krzyżackim w Kaliszu • przyłączenie nowych ziem do państwa polskiego • reformy Kazimierza Wielkiego • umocnienie granic polskiego państwa • utworzenie Akademii Krakowskiej i skutki tej decyzji • zjazd monarchów	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami*: uniwersytet, Orle Gniazda, Akademia Krakowska* – przy pomocy nauczyciela tłumaczy, co zdecydowało o przyznaniu Kazimierzowi przydomka „Wielki” – wyjaśnia znaczenie słów, że Kazimierz Wielki: *zastał Polskę drewnianą, a zostawił*	– poprawnie posługuje się terminami: *uniwersytet*, *Orle Gniazda*, *Akademia Krakowska* – wskazuje na mapie: granice monarchii Kazimierza Wielkiego i ziemie włączone do Polski przez tego władcę – zaznacza na osi czasu daty: 1333 r., 1343 r., 1364 r.	– przedstawia i ocenia postanowienia pokoju w Kaliszu – charakteryzuje reformy Kazimierza Wielkiego – wyjaśnia, w jaki sposób Kazimierz dbał o obronność państwa	– wyjaśnia, dlaczego Kazimierz Wielki za najważniejsze uznał reformy wewnętrzne państwa – tłumaczy, jakie znaczenie miało założenie Akademii Krakowskiej – wyjaśnia znaczenie uczty u Wierzynka	– przedstawia cele oraz konsekwencje układu dynastycznego zawartego przez Kazimierza Wielkiego z Węgrami – wyjaśnia, dlaczego sól należała niegdyś do najdroższych towarów – przedstawia wybrany zamek wzniesiony w czasach Kazimierza Wielkiego

	w Krakowie • uczta u Wierzynka • terminy: *uniwersytet*, *Orle Gniazda*, *Akademia Krakowska* • posta historyczna: Kazimierz Wielki	*murowaną*				
4. Unia polsko-litewska	• koniec dynastii Piastów na polskim tronie • rządy Andegawenów w Polsce • unia polsko-litewska w Krewie • wielka wojna z zakonem krzyżackim i bitwa pod Grunwaldem • I pokój w Toruniu • unia w Horodle • terminy: *Andegawenowie*, *unia personalna*, *sobór*, *Wielkie Księstwo Litewskie*, *Jagiellonowie* • postaci historyczne: Ludwik Węgierski, Jadwiga, Władysław Jagiełło, wielki książę Witold, Paweł Włodkowic, Ulrich von Jungingen	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminem: *unia personalna* – przedstawia dynastię zapoczątkowaną przez Władysława Jagiełłę – przy pomocy nauczyciela opisuje przyczyny i przebieg wielkiej wojny z zakonem krzyżackim	– poprawnie posługuje się terminami: *Andegawenowie*, *unia personalna*, *sobór*, *Wielkie Księstwo Litewskie*, *Jagiellonowie* – wyjaśnia przyczyny zawarcia unii polsko-litewskiej – opisuje przebieg bitwy pod Grunwaldem – wskazuje na mapie: granice Wielkiego Księstwa Litewskiego, Krewo, Horodło, Grunwald, Toruń – opisuje postaci: Ludwika Węgierskiego, Jadwigi, Władysława Jagiełły, wielkiego księcia Witolda, Pawła Włodkowica, Ulricha von Jungingena – zaznacza na osi czasu daty: 1385 r., lata 1409–1411, 1410 r., 1413 r.	– przedstawia okoliczności objęcia tronu polskiego przez Jadwigę – wymienia postanowienia unii w Krewie – przedstawia postanowienia pokoju w Toruniu – wyjaśnia zasady współpracy między Polską a Litwą ustalone w zapisach unii w Horodle	– charakteryzuje stanowisko polskiej delegacji na soborze w Konstancji – wyjaśnia, dlaczego Akademia Krakowska została przemianowana na Uniwersytet Jagielloński	– uzasadnia twierdzenie, że poglądy Pawła Włodkowica na temat wojen religijnych są aktualne także dzisiaj
* Tajemnice sprzed wieków – Jaką bitwę namalował Jan Matejko?	• okoliczności powstania obrazu *Bitwa pod Grunwaldem* • Jan Matejko jako malarz dziejów Polski	– przedstawia, kim był Jan Matejko	– wyjaśnia, w jaki sposób Jan Matejko przygotowywał się do namalowania obrazu	– wyjaśnia, dlaczego podczas II wojny światowej Niemcom zależało na zniszczeniu dzieła	– wymienia cele namalowania obrazu *Bitwa pod Grunwaldem* – omawia nieścisłości w przekazie historycznym obrazu *Bitwa pod*	– wyjaśnia, jakie warunki powinno spełniać dzieło sztuki, aby można je było traktować jako źródło historyczne

	• obrazy jako źródło wiedzy historycznej • znaczenie *Bitwy pod Grunwaldem*				*Grunwaldem*	– omawia inne dzieło Jana Matejki
5. Czasy świetności dynastii Jagiellonów	• okoliczności zawarcia unii polsko-węgierskiej • bitwa pod Warną • panowanie Kazimierza Jagiellończyka • wojna trzynastoletnia • II pokój toruński i jego postanowienia • panowanie Jagiellonów w Czechach i na Węgrzech • terminy: *Związek Pruski*, *wojna trzynastoletnia*, *Prusy Królewskie*, *Prusy Zakonne*, *wojska zaciężne*, *żołd* • postaci historyczne: Władysław III Warneńczyk, Kazimierz Jagiellończyk, Zbigniew Oleśnicki	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *wojska zaciężne*, *żołd* – przy pomocy nauczyciela opisuje okoliczności śmierci Władysława Warneńczyka – przy pomocy nauczyciela wyjaśnia, dlaczego dla Polski ważne stało się odzyskanie dostępu do morza	– poprawnie posługuje się terminami: *Związek Pruski*, *wojna trzynastoletnia*, *Prusy Królewskie*, *Prusy Zakonne*, *wojska zaciężne*, *żołd* – wskazuje na mapie: Węgry, Warnę, Prusy Królewskie, Prusy Zakonne, państwa rządzone przez Jagiellonów w drugiej połowie XV w. – omawia dokonania: Władysława III Warneńczyka, Zbigniewa Oleśnickiego i Kazimierza Jagiellończyka – zaznacza na osi czasu daty: 1444 r., 1454 r., 1466 r.	– przedstawia okoliczności zawarcia unii polsko-węgierskiej – charakteryzuje rządy Kazimierza Jagiellończyka – opisuje przebieg wojny trzynastoletniej – przedstawia postanowienia II pokoju toruńskiego	– wyjaśnia, dlaczego doszło do zawiązania Związku Pruskiego – porównuje postanowienia I i II pokoju toruńskiego – uzasadnia twierdzenie, że odzyskanie dostępu do morza miało przełomowe znaczenie dla rozwoju polskiej gospodarki	– przedstawia Jana Długosza jako historyka i wychowawcę przyszłych królów Polski – wyjaśnia, dlaczego wojska zaciężne pod koniec średniowiecza zastąpiły w bitwach tradycyjne rycerstwo
6. Monarchia stanowa w Polsce	• monarchia patrymonialna i stanowa • wpływ przywilejów nadawanych przez władcę na osłabienie władzy królewskiej • przekształcenie się rycerstwa w szlachtę • przywileje szlacheckie i ich konsekwencje dla władzy królewskiej • ukształtowanie się	– przy pomocy nauczyciela posługuje się terminami: *szlachta*, *sejm walny*, *izba poselska*, *senat*	– poprawnie posługuje się terminami: *monarchia patrymonialna*, *monarchia stanowa*, *przywileje*, *szlachta*, *pańszczyzna*, *konstytucja sejmowa*, *sejm walny*, *izba poselska*, *senat* – przedstawia sejm walny oraz jego skład – zaznacza na osi czasu daty: 1374 r., 1505 r.	– wyjaśnia, w jaki sposób rycerstwo przekształciło się w szlachtę – wyjaśnia, w jaki sposób szlachta uzyskała wpływ na sprawowanie rządów w Polsce – przedstawia najważniejsze przywileje szlacheckie	– przedstawia, kiedy i w jaki sposób doszło do utworzenia stanów w Polsce – tłumaczy różnice między monarchią patrymonialną a stanową – wyjaśnia, jaka jest geneza nazw obu izb sejmu walnego: izby poselskiej oraz senatu	– ocenia, jakie szanse i jakie zagrożenie niosło za sobą zwiększenie wpływu szlachty na władzę

	sejmu walnego • konstytucja *Nihil novi* i jej znaczenie dla ustroju Rzeczypospolitej • terminy: *monarchia patrymonialna*, *monarchia stanowa*, *przywileje*, *szlachta*, *pańszczyzna*, *konstytucja sejmowa*, *sejm walny*, *izba poselska*, *senat*			– wyjaśnia znaczenie konstytucji *Nihil novi*		